

Gönderim Tarihi: 07.02.2022

Kabul Tarihi: 14.04.2022

ALMAN MİZAH DERGİLERİNDE CİHAD-I EKBER PROPAGANDASI

The Jihad-i Akbar Propaganda in German Humor Magazines

Abdülhakim Bahadır DARI

Dr. Öğr. Üyesi, Yalova Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri
Fakültesi Yeni Medya ve İletişim Bölümü
Yeni Medya ve İletişim Anabilim Dalı
daribahadir@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-3525-5823

Caner ÇAKI

Öğr. Gör. Dr., Ahi Evran Üniversitesi
Mucur Meslek Üniversitesi
caner_caki@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0002-1523-4649

Çalışmanın Türü: Araştırma

Öz

Osmanlı İmparatorluğu'nun İttifak Devletleri'nin yanında Birinci Dünya Savaşı'na katılmasıyla Osmanlı padişahı ve aynı zamanda 114. İslam halifesi V. Mehmet Reşat Cihad-ı Ekber ilan ederek, İtilaf Devletleri'ne karşı dünya Müslümanlarını savaşa çağırmıştır. Bu dönemde Alman İmparatorluğu'nda propaganda amacıyla hizmet eden dönemin önde gelen mizah dergilerinde Cihad-ı Ekber süreci işlenerek, çeşitli propaganda mesajları verilmiştir. Bu açıdan dönemin mizah dergilerinde Cihad-ı Ekber sürecinin incelenmesi, Alman İmparatorluğu'nun Cihad-ı Ekber'e yönelik propagandasının ortaya konulması bakımından önem taşımaktadır. Çalışmada, Alman İmparatorluğu'nda dönemin önde gelen beş büyük mizah dergisi Fliegende Blätter, Kladderadatsch, Lustige Blätter, Simplicissimus ve Ulk üzerinden Alman mizahında Cihad-ı Ekber sürecinin propaganda amaçlı ne yönde işlendiğinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu amaçla çalışmada beş dergide Cihad-ı Ekber sürecini konu alan karikatürler, göstergebilim yöntemi üzerinden propaganda boyutunda analiz edilmiştir. Çalışmada ele edilen bulgularda Cihad-ı Ekber'in İtilaf Devletleri'ne karşı Müslümanların büyük isyanlarına yol açacağına yönelik propaganda mesajının verildiği ortaya çıkarılmıştır. Bu şekilde savaşın Alman İmparatorluğu'nun lehine geleceğine yönelik algının oluşturulmaya çalışıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cihat, Propaganda, Medya, Mizah, Alman İmparatorluğu

Abstract

Mehmet Reşat V, Ottoman sultan and also 114th Islamic caliph, declared Jihad-ı Ekber and called Muslims to war against Allied Powers when Ottoman Empire participated in First World War on the side of Central Powers. During that period, Jihad-ı Ekber process was covered and various propaganda messages were given in the leading humor magazines, which served for propaganda purposes in German Empire. In this respect, the examination of Jihad-ı Ekber process in humor magazines is important in terms of revealing the propaganda of German Empire regarding Jihad-ı Akbar. In the study, it was aimed to reveal how Jihad-ı Akbar process in German humor was processed for propaganda purposes through five leading humor magazines, Fliegende Blätter, Kladderadatsch, Lustige Blätter, Simplicissimus and Ulk. For this purpose, the cartoons about Jihad-ı Akbar process in five magazines were analyzed with respect to propaganda dimension using semiotics method.

In the findings discussed in the study, it was revealed that propaganda message that Jihad-i Akbar would lead to great revolts of Muslims against Allied Powers was given. In this way, it was concluded that the perception that the war would develop in favor of German Empire was tried to be formed.

Keywords: Jihad, Propaganda, Media, Humor, German Empire

1. GİRİŞ

19. yüzyılının ikinci yarısında Alman mizah dergileri, Alman siyasetinin kitlelere yansıtılmasında önde gelen iletişim araçlarından biri olmuştur. Benzer şekilde 20. yüzyılın ilk yarısında da Almanya'nın iç ve dış siyasetinin temel dinamikleri mizah dergilerine konu edilmiş ve mizah dergileri üzerinden Alman halkına iç ve dış meseleler hakkında çeşitli mesajlar verilmiştir. Diğer yandan 19. yüzyıldan itibaren Almanya'da yayın hayatını sürdüren Almanya'nın önde gelen beş mizah dergisi *Fliegende Blätter*, *Kladderadatsch*, *Lustige Blätter*, *Simplicissimus* and *Ulk*, Birinci Dünya Savaşı sırasında Alman İmparatorluğu'nun birer propaganda aracı gibi yayın hayatını sürdürmüştür.

Bu dergiler, savaş sırasında İtilaf Devletleri'ni sert şekilde eleştirirken, aynı zamanda savaşın Alman İmparatorluğu lehine kazanılacağına yönelik Alman kamuoyunda algı oluşturmaya çalışmıştır. Birinci Dünya Savaşı'na Alman İmparatorluğu'nun müttefiki olarak katılan Osmanlı İmparatorluğu'nun 14 Kasım 1914 tarihinde İtilaf Devletleri'ne karşı cihat ilanı da bu mizah dergilerinde propaganda amacıyla etkili bir şekilde sunulmuştur.

Cihad-ı Ekber'i konu alan çeşitli akademik çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar içerisinde:

- Almanya bağlamında cihat ilanını (Aksakal, 2011);
- Osmanlı ve Almanya bağlamında cihat ilanını (Jung, 2014);
- Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'nda Sudan'daki faaliyetlerini ve şeyhülislamın cihat mektubunu (Çabuk, 2017);
- İran örneği üzerinden Osmanlı basınında cihadı (Öğün, 2018);
- Donanma Mecmuası'nın cihat ilanı özel sayısını (Ulucutsoy, 2018);
- Alman oryantalistlerin Birinci Dünya Savaşı'nda cihat söylemini (Avcı, Pan-Islamism and the jihad discourse of the German orientalist in The First World War, 2019);
- İngiliz İmparatorluğu'nda cihat ilanına tepkileri (Slight, 2019);
- Cihat ilanının Doğu Türkistan'daki yankılarını (Aydın, Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin cihad ilan etmesinin Doğu Türkistan'daki yankıları, 2021a);

- Cihat bağlamında Libya’da Türk-Alman-İtalyan faaliyetlerini (Aydın, 2021b) incelemiştir.

Cihad-ı Ekber’i konu alan çeşitli akademik çalışmaların dışında din ve propaganda üzerine de belli başlı akademik çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda da:

- Din karşıtı propagandanın önlenmesini (Ahang & Ettehad, 2018);
- Propaganda ve dini grupların sürekliliğini (Goddijn, 1960);
- Rus devrimci propagandasında dini (Pearl, 1993);
- İspanya İç Savaşı’nda din ve propagandayı (McCarthy, 1998);
- 1950’li yıllarda din ve soğuk savaş sinema propagandasını (Shaw, 2002);
- Dini alışkanlıklar ve görsel propagandayı (Warr, 2002);
- Din ve propaganda ilişkisini (Erden, 2020);
- Fransız din savaşlarının arifesinde Protestan propagandasını (Sälvästru, 2021) ele almıştır.

Çalışma kapsamında konuya ilişkin akademik çalışmalar incelendiğinde Cihad-ı Ekber sürecinin propaganda boyutuna yönelik alanyazınında çeşitli çalışmaların olduğu ortaya çıkmaktadır. Buna karşılık konuya ilişkin alanda mizah dergileri özelinde önemli bir boşluğun olduğu ortaya konulmuştur. Bu açıdan çalışmada Alman mizah dergilerinde Cihad-ı Ekber süreci ele alınarak Birinci Dünya Savaşı sırasında Alman İmparatorluğu’nun Cihad-ı Ekber’i propaganda amaçlı ne yönde kullandığının ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu amaçla çalışmada dönemin önde gelen Alman mizah dergilerinde Cihad-ı Ekber sürecini konu alan karikatürler, göstergebilim yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Çalışmada elde edilen bulgular ışığında aşağıda yer alan soruların yanıtlanması amaçlanmıştır:

- Birinci Dünya Savaşı’nda Alman mizah dergilerinde Cihad-ı Ekber sürecinde Müslümanlar ne şekilde sunulmaktadır?

- Birinci Dünya Savaşı’nda Alman mizah dergilerinde Cihad-ı Ekber sürecinin İtilaf Devletleri’ne etkisi ne yönde yansıtılmaktadır?

- Birinci Dünya Savaşı’nda Alman mizah dergilerinde Cihad-ı Ekber sürecinde hangi propaganda mesajları verilmektedir?

Çalışma, Birinci Dünya Savaşı’nda mizah dergileri özelinde Cihad-ı Ekber sürecinin Alman medyasındaki sunumunu yansıtmaya bakımından önem taşımaktadır. Bu açıdan çalışmanın, Cihad-ı Ekber süreci ve Birinci Dünya Savaşı sırasında Alman medyası üzerine çalışmada bulunan iletişim, tarih ve siyaset bilimi alanındaki araştırmacıların yararlanabileceği bir kaynak

olması amaçlanmaktadır.

2. ALMAN İMPARATORLUĞU'NUN CİHAD-I EKBER PROPAGANDASINA GENEL BAKIŞ

15 Haziran 1888 tarihinde II. Wilhelm'in Alman imparatoru olmasından sonra Alman İmparatorluğu *Weltpolitik*¹'i benimsemiştir. II. Wilhelm'in *Weltpolitik*'i çerçevesinde Alman İmparatorluğu'nun Müslüman dünyasıyla yakın ilişki içerisinde olması ve bu şekilde İngiltere ve Fransa'nın denetimi altında bulunan Müslüman nüfusun etki altına alınması amaçlanmıştır. Bu amaçla Alman İmparatorluğu, halifelik makamını bünyesinde bulunduran Osmanlı İmparatorluğu ile yakınlaşma yoluna gitmiştir.

II. Wilhelm, Osmanlı İmparatorluğu'na 1889, 1898 ve 1917 yıllarında olmak üzere üç kez ziyarette bulunmuştur. Alman imparatorunun bu ziyaretleri, iki ülkenin birbirine yaklaşmasının bir göstergesi halini almıştır (Orhan, 2018). İki ülke arasında ilişkiler siyasi, askeri ve ekonomik olmak üzere hızla gelişim göstermiş ve nihayetinde Osmanlı İmparatorluğu, Alman İmparatorluğu'nun yanında Birinci Dünya Savaşı'na katılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun savaşa katılmasıyla Osmanlı padişahı ve aynı zamanda İslam halifesi V. Mehmed Reşad, İtilaf Devletleri'ne karşı cihat ilan etmiştir. Bu aşamada Alman İmparatorluğu, dünya Müslümanlarını İngiltere, Fransa ve Rusya'ya karşı ayaklandırmak amacıyla cihat ilanını propaganda amaçlı kullanmaya yönelmiştir.

Almanya ise, düşmanlık zamanlarında büyük bir koz olarak, İngilizlere karşı cihadı teşvik etmiştir. Alman propagandasının etkisi, kavramın imalarını, çağrışımlarını ve nüanslarını kısmen şekillendirmiş ve güçlendirmiş olması da muhtemeldir (Banerjee, 2014, s. 105). Birinci Dünya Savaşı sırasında Alman İmparatorluğu ve İngiltere arasında düşmanlığın hat safhaya ulaşması, Osmanlı İmparatorluğu'nun cihat ilanının Alman İmparatorluğu için önemini arttırmıştır. Bu aşamada imparatorun yardımıyla Berlin'de Şeyh Salih gibi tanınmış Doğuluları istihdam eden ve Doğu'daki konsolosluklara ve cihat seferlerine bir tercüme ve ajitasyon bürosu olarak *Doğu'ya Yönelik Haber Merkezi*² (Die Nachrichtenstelle für den Orient) kurulmuştur. Bu merkez, dışişleri bakanlığı ve genelkurmay başkanlığının savaş için akademik bir propaganda servisi haline gelmiştir. Merkez,

¹ Weltpolitik, Alman imparatoru II. Wilhelm döneminde Alman İmparatorluğu tarafından benimsenen yayılcı dış politikaya verilen isimdir. Politikanın amacı, Almanya'yı küresel bir güç haline getirmektir. Weltpolitik, Otto von Bismarck döneminin savunmacı Realpolitik'inden kesin bir kopuşu işaret etmiştir.

² Farklı kaynaklarda 'Doğu Haber Merkezi' şeklinde de çevrilmiştir.

düşmanın sömürge hinterlandında cihat yoluyla ana cephelerdeki mücadeleyi desteklemek amacıyla faaliyette bulunmuştur. 1914 yılında *Reich Koloni Bürosu*'nda (Das Reichskolonialamt) kurulan yapı, Max von Oppenheim tarafından yönetilmiştir (Schwanitz, 2004, s. 35-36).

Oppenheim, Alman İmparatorluğu'nun cihat yönlü propagandasının gizli planlayıcısı olarak hizmet etmiştir. Nitekim Oppenheim, cihadın ilanının ve savaş sırasında gerçekleştirilen Panislamist propaganda çalışmalarının önde gelen ismi olmuştur. Oppenheim'in bünyesindeki yapının 80'i aşkın bürosu bulunmuş ve bu bürolar üzerinden çeşitli merkezlere kapsamlı bir propaganda faaliyeti gerçekleştirmiştir. Yapı aynı zamanda Almanya İmparatorluğu'ndaki sömürgelerde askere alınıp, esir edilen Müslüman esirleri de eğitmiştir (Sarıtaş, 2019, s. 127-128). Diğer yandan haber merkezi tarafından *El Dschihad* adında bir gazete yayınlanmış ve bu aşamada Alman İmparatorluğu, İngiltere, Fransa ve Rusya'nın egemenliği altında yaşayan Müslümanları, kendisini İslam'ın asıl dostu olduğuna ikna etmeye çalışmıştır (Avcı, 2021, s. 133).

Oppenheim'in dışında İslam dünyasını ayaklandırma sürecinde Alman propagandasında farklı kişilerin de faaliyetleri olmuştur. Bu aşamada savaş öncesinde Curt Prüfer, İstanbul'a gelmiş ve Kahire'de Türklerin cihat hazırlıklarıyla ilgili raporunu büyükelçi Hans von Wangenheim'a sunmuştur. Ayrıca Prüfer, Robert Mors'u propaganda bildirileri ve Mısırlı işbirlikçilerle birlikte İskenderiye'ye yollamıştır. Yine Oskar von Niedermayer liderliğinde Afganistan'a yönelik de bir heyet meydana getirilmiştir. Diğer yandan İngilizlerin dışında Fransızlar da hedef alınmış, bu amaçla Otto Mannesmann, Kuzey Afrika'da Fransa'ya yönelik ayaklanmaları kışkırtmak için Trablusgarp'a gönderilmiştir. Mannesmann, bunun yanında Libya'daki Senusileri İngiltere'nin yönetimi altında bulunan Mısır'a karşı kışkırtmakla da görevlendirilmiştir. Leo Frobenius Hicaz üzerinden Habeşistan ve Sudan'da cihadı temellendirmek, Fritz Klein da Necef ve Kerbela'daki dini liderlerinin cihada ilişkin onayını almak üzere Güney Mezopotamya'ya gönderilmiştir (Kılıç, 2019, s. 357).

Birinci Dünya Savaşı'nda Alman İmparatorluğu, İslam dünyasını düşmanlarına karşı harekete geçirmeyi amaçlamış, bu amacı gerçekleştirmek için de Afganistan, Hindistan, Irak, İran, Kafkasya, Kuzey Afrika ve Suriye'de çeşitli girişimlere yönelmiştir. Buna karşılık Alman İmparatorluğu hedeflerine ulaşmada başarısız olmuştur. Nitekim Alman İmparatorluğu'nun çabalarına karşılık İngiltere, Fransa ve Rusya'nın karşı propagandaya yönelmesiyle Osmanlı İmparatorluğu tarafından ilan edilen cihattan Alman İmparatorluğu istenilen sonucu alamamıştır (Kılıç, 2018, s. 495).

3. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA PROPAGANDA AMAÇLI FAALİYETTE BULUNAN ALMAN MİZAH DERGİLERİ

Çalışmanın bu kısmında Birinci Dünya Savaşı sırasında Alman İmparatorluğu'nun propaganda aracı gibi faaliyette bulunan Fliegende Blätter, Kladderadatsch, Lustige Blätter, Simplicissimus ve Ulk dergileri ele alınmıştır. Her beş dergi de ulusal çıkarlar doğrultusunda hareket ederek, Alman İmparatorluğu'nun savaşı kazanacağına yönelik propagandaya yönelmiştir.

3.1. Fliegende Blätter

Fliegende Blätter, ilk kez 7 Kasım 1844 tarihinde Kasper Braun ve Friedrich Schneider tarafından Münih'teki Braun & Schneider yayınevinde yayınlanmıştır. Dergi, Alman burjuvazisinin hicivli nitelendirmesi nedeniyle genel beğeni toplamıştır. Baskılar, sekiz sayfadan oluşmuştur. Dergide karikatürlere ek olarak, şiirler ve hikayeler yayınlanmıştır. Dergi, eğlendirici, alaycı ve esprili bireysel karikatürler ve devam hikayeleri ile hemen hemen tüm meslekleri, sosyal sınıfları ve yaşam alanlarını mercek altına almıştır (Lustige Blätter, 1886-1944). Dergi, Nasyonal Sosyal Alman İşçi Partisi'nin (NSDAP) Almanya'da iktidara gelmesinden sonra da yayın hayatını sürmüştür ve İkinci Dünya Savaşı'nın sürdüğü 1944 yılında derginin yayını durmuştur.

3.2. Kladderadatsch

Kladderadatsch, David Kalisch'in girişimiyle kurulmuş ve ilk sayısı 7 Mayıs 1848 tarihinde 4.000 adet gibi bir tirajla çıkmıştır. Bir süre sonra dergiye "Humoristische-satyrisches Wochenblatt" eki eklenmiştir. Dergi daha sonra ulusal-liberal bir bakış açısını temsil etmiş ve Otto von Bismarck'ın politikalarını desteklemiştir. 1908 yılından itibaren dergi sadece Kladderadatsch başlığı altında çıkmıştır. Dergi, 19. yüzyılın ikinci yarısında hızla Berlinlilerin sevgilisi haline gelmiştir (Kladderadatsch, 1848-1944). Derginin, Fliegende Blätter gibi NSDAP döneminde de yayın hayatı sürmüştür ve yine Fliegende Blätter gibi 1944 yılında yayını durmuştur.

3.3. Lustige Blätter

Lustige Blätter, Alexander Moszkowski tarafından 1886 yılında kurulmuş ve haftalık olarak yayınlanmıştır. 1890'lı yıllardan itibaren hem içerik hem de üslup açısından yeni bir yönelim getirmiş, ilk ve son sayfadaki renkli, tam sayfa karikatürler, dört renkli baskı işlemine gerçekleştirilmiş ve hepsinden öte ön sayfalarda iyi bir reklam etkisi oluşturmuştur. Lustige Blätter çağdaş, kültürel ve tarihi konuların yanı sıra sosyal meseleleri de ele almıştır. Ayrıca dergi, şakalar, şiirler ve resimli hikayeler de içermiştir. Karnaval, spor ve sinema gibi konuların yanı sıra Boer Savaşı, Reichstag seçimi, Çin'deki durum ve diğer çağdaş siyasi veya kültürel olaylarla ilgili özel sayılar

hakkında tematik baskılar yayınlamıştır.

Özellikle Weimar Cumhuriyeti döneminde, on iki ila on altı sayfa, 60.000'e kadar kopya ile geniş bir okuyucu kitlesine sahip olmuş ve her kış popüler Berlin Komik Kağıtlar Balosu'nu (Berliner Lustige-Blätter-Ball) düzenlemiştir. Lustige Blätter, başlangıçta ilerici-liberal bir görünümü temsil ederken, yıllar geçtikçe ulusal-liberal bir yönelime daha da yaklaşmıştır (Fliegende Blätter, 1844-1944). Dergi, Kladderadatsch ve Fliegende Blätter gibi NSDAP döneminde de yayın hayatını sürmüştür ve yine her iki derginin kaderini paylaşarak 1944 yılında derginin yayın hayatı son bulmuştur.

3.4. Simplicissimus

Simplicissimus, Münih merkezli, Albert Langen tarafından 1896 yılında kurulmuştur. Haftalık olarak yayın yapan dergi, 1964 yılında iki haftada bir yayınlanmıştır. Derginin hiciv doğası büyük ölçüde Alman hükümeti tarafından hoş görülse de, II. Wilhelm'in Filistin'e gidişiyle alay eden 1898 tarihli bir kapak, sayıya el konulmasıyla sonuçlanmıştır. Ayrıca ilgililere çeşit cezalar verilmiştir. 1906 yılında da editör Ludwig Thoma, din adamlarına saldırmaktan altı ay hapse mahkûm edilmiştir.

Bu tartışmalar yalnızca baskı sayısını artırmaya hizmet etmiş ve dergi, yaklaşık 85.000 sayıya ulaşmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle birlikte editörler kendilerini derin bir ikilem içinde bulmuş, anavatana olumlu bir tutum borçlu olduklarına inanmış ve Simplicissimus, şovenist bir tonla vatansever partizanlığa dönüştürülmeye tabi tutulmuştur (Zimmermann, 2019). Dergi, NSDAP iktidarında da Simplicissimus yayın hayatını sürdürmüş, Fliegende Blätter, Kladderadatsch ve Lustige Blätter gibi 1944 yılında derginin yayın hayatı son bulmuştur. Buna karşılık dergi, 1944–1954 tarihleri arasında yayınına ara vermesine rağmen 1954 yılından 1967 yılına kadar yayın hayatına tekrar devam etmiştir.

3.5. Ulk

Ulk, 1872 yılında yayın hayatına başlamış ve Rudolf Mosse Verlag tarafından yayınlanmıştır. Ulk'un tam adı *Ulk. Mizah ve Hiciv için Resimli Haftalık Dergisi* (Ulk. Illustriertes Wochenblatt für Humor und Satire) şeklindedir. Dergi, 1872-1922 yılları arasında, Perşembe günleri Berliner Tageblatt'ta ücretsiz bir ek olarak çıkmış ve aynı zamanda 1910-1922 yılları arasında Berliner Volks-Zeitung'da da yer almıştır. 1922 yılından itibaren dergi bağımsız bir yayın olarak çıkmıştır. 1918-1920 yılları arasında Kurt Tucholsky, Ulk'in genel yayın yönetmeni olarak çalışmış, bu şekilde dergi geniş bir izleyici kitlesine hitap etmiştir (Ulk, 1872-1933). Ulk'un yayın hayatı, NSDAP'nin Almanya'da iktidara geldiği 1933 yılında son bulmuştur.

4. YÖNTEM

Çalışmada Birinci Dünya Savaşı'nda Alman İmparatorluğu'nun önde gelen beş mizah dergisi *Fliegende Blätter*, *Kladderadatsch*, *Lustige Blätter*, *Simplicissimus* ve *Ulk* özelinde Cihad-ı Ekber sürecinin Alman mizah dergilerindeki sunumu incelenmiştir. Çalışmada Osmanlı İmparatorluğu'nun savaş gemilerinin Rus limanlarını bombalayarak fiili olarak Birinci Dünya Savaşı'na katıldığı 29 Ekim 1914 tarihinden sonraki altı aylık süreçte Cihad-ı Ekber'in gündemde ön planda olan konulardan biri olduğu düşünüldüğünden, beş derginin bu altı aylık zaman içerisinde yayınlanan 26 sayısındaki karikatürler incelenmiştir. Gerçekleştirilen incelemede konuya ilişkin *Fliegende Blätter*, *Kladderadatsch*, *Lustige Blätter* ve *Simplicissimus* dergilerinde bir, *Ulk* dergisinde ise iki karikatüre ulaşılmıştır.

Çalışmada ulaşılan toplam altı karikatür dilbilimci Roman Jakobson'un göstergebilim anlayışı ışığında Cihad-ı Ekber propagandası bağlamına analiz edilmiştir. Çalışmada karikatürlerdeki propaganda mesajlarının kapsamlı olarak ortaya konulabilmesi ve aynı zamanda propaganda mesajları üzerinden oluşturulmak istenen algıların yansıtılabilmesi için çalışmada Jakobson'un göstergebilim anlayışından yararlanılması kararlaştırılmıştır.

Jakobson'un göstergebilim modelinde altı sözlü iletişim etkeni (gönderen, bağlam, ileti, gönderilen, bağlantı, kod) yer almaktadır. Bu altı sözlü iletişim etkeninin de altı temel işlevi (üstdil, ilişki, şiirsel, duygusal, gönderimsel, çağrı) bulunmaktadır (Fiske, 2017, s. 116). Bu altı temel işlev üzerinden, göstergeler, göstergeleri kullananlar, göstergeler üzerinden verilmek istenen mesajlar ve göstergeler üzerinden ulaşılmak isteyen hedefler açıklanmaya çalışılmaktadır.

Üstdil işlevi, göstergeler üzerinden verilmek istenen mesaja kimlerin ve nelerin konu edildiği üzerine odaklanmaktadır. Bu aşamada göstergelerdeki temsiller ve simgesel anlatımlar açıklanmaktadır. İlişki işlevi, anlatımda ortaya çıkan eylemlerin vurgulandığı bir alandır. Göstergeler üzerinden hangi eylemin gerçekleştiği ifade edilmektedir. Şiirsel işlev, göstergelerin belirli bir mesajın oluşturulması amacıyla etkili bir biçimde nasıl kullanıldığını açıklamaktadır. Duygusal işlev, iletişimde kaynağın duygu ve düşüncesini yansıtmaktadır. Gönderimsel işlev, göstergelerin kullanıldıkları bağlam içerisinde verdiği mesaja odaklanmaktadır. Diğer bir deyişle gönderimsel işlev, içeriği ifade etmektedir. Son olarak çağrı işlevi, göstergeler üzerinden karşı tarafta oluşması hedeflenen düşünce, tutum ve davranışları açıklamaktadır.

Çalışmada karikatürler, Jakobson'un üstdil, ilişki, şiirsel, duygusal,

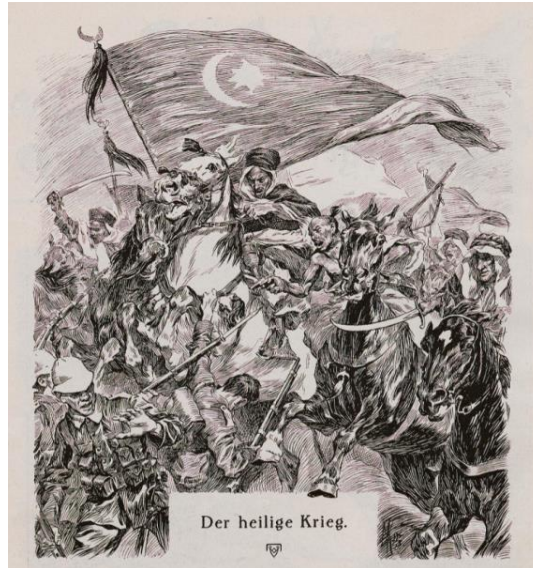
gönderimsel ve çağrı işlevleri üzerinden Cihad-ı Ekber propagandası boyutunda analiz edilmiştir.

5. ANALİZ VE BULGULAR

Çalışmanın bu kısmında sırasıyla Fliegende Blätter, Kladderadatsch, Lustige Blätter, Simplicissimus ve Ulk Alman mizah dergilerinin Cihad-ı Ekber sürecinde yayınlanan karikatürleri göstergebilim yöntemi kullanılarak incelenmiştir.

5.1. Fliegende Blätter Dergisi Karikatürü

Fliegende Blätter dergisi karikatürü, derginin 1915 yılındaki 8. haftasındaki sayısına aittir³. Karikatürde Arap yerel kıyafetleri içerisinde at sırtında bir grup kişinin ellerindeki çeşitli silahlarla (kılıç, tüfek ve tabanca) İngiliz asker üniforması giyen üç kişiye saldırdığı resmedilmektedir. Karikatürde silahla saldıran grup, üstünde hilal ve sekizgen bir yıldız bulunan bir bayrak taşımaktadır. Diğer yandan karikatürde İngiliz askeri üniforması içerisindeki üç kişiden biri düşmekte, diğeri ise kaçmaktadır. Karikatürün altında *Der heilige Krieg* (Kutsal Savaş) yazısı yer almaktadır.

Resim 1. Fliegende Blätter Dergisi Karikatürü

Kaynak: (Fliegende Blätter, 1915)

³ Çalışmada incelenen dergilerden Fliegende Blätter ve Lustige Blätter dergilerinin sayılarında tarih verilmemiş, yalnızca derginin sayısı hakkında bilgi verilmiştir. Bu nedenle çalışmada her iki derginin tarihleri değil, sayıları belirtilmiştir.

Üstdil işlevi açısından incelendiğinde karikatürdeki yazılı göstergeden karikatürde yer alan bayrağın İslamiyet'i simgelediği ortaya çıkmaktadır. Bu aşamada karikatürde at üstünde yer alan kişilerin Cihad-ı Ekber sürecinde İngiltere'ye karşı savaşan Müslümanların, İngiliz askeri üniforması içerisindeki kişilerin ise İngiliz ordusunun metonimi olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.

İlişki işlevi boyutunda ele alındığında karikatürde Müslümanların, İngiltere'ye karşı savaşa girişecekleri yönünde temel eylem mesajı verilmektedir.

Şiirsel işlev açısından incelendiğinde karikatürde Müslümanların at sırtında saldırı halinde olarak, İngilizlerin ise Müslümanlara karşı duramayarak resmedilmesiyle, Müslümanların İngilizlere karşı gücüne vurgu yapılmaya çalışılmaktadır.

Duygusal işlev boyutunda ele alındığında karikatürde Müslümanların Cihad-ı Ekber'i coşkuyla karşılayarak İngiltere'yi yenilgiye uğratabileceğine yönelik izlenim ortaya konulmaktadır.

Gönderimsel işlev açısından incelendiğinde karikatürde İngiliz sömürgelerinde yaşayan Müslümanların, cihat ilanı ile birlikte İslam sancağı altında İngiltere'ye karşı ayaklanacaklarına yönelik mesaj verilmektedir. Alman İmparatorluğu, cihat ilanı ile birlikte İngiliz sömürgelerindeki Müslümanların ayaklanacağı ve İngilizlerin dikkatini ayaklanmalara yönelteceği için Avrupa cephesinde yükünün hafifleyeceğini planlamıştır. Bu açıdan karikatürde doğrudan Alman İmparatorluğu'nun İngiltere'ye karşı cihat ilanından beklentisi ortaya konulmuştur.

Çağrı işlevi boyutunda ele alındığında karikatürde Müslümanların İngiltere'ye karşı savaştığı mesajı verilerek, Alman kamuoyunda İngiltere'nin sömürgelerinde büyük isyan hareketleriyle karşı karşıya kaldığına yönelik algı oluşturulmaya çalışılmaktadır.

5.2. Kladderadatsch Dergisi Karikatürü

Kladderadatsch dergisi karikatürü, derginin 22 Kasım 1914 tarihli sayısına aittir. Karikatürde devrilmek üzere olduğu izlenimi veren bir sütunun yanında düşmekte olan bir erkek resmedilmektedir. Karikatürde düşmekte olan erkeğin yanında dönemin İngiltere Kralı V. George'a benzetilen bir porte ve çevresinde düşmekte olan iki kitap, bir lamba ve düşmüş bir sandalye bulunmaktadır. Karikatürde bulunan sütunun arkasında devasa boyutta, sarık giyen, sakallı ve gülümsemekte olan bir erkek yer almakta ve bir eliyle sütunu

tutmaktadır.

Karikatürde devasa boyutta resmedilen kişinin sarığında İslam (İslamiyet), sütunun üstünde ise Kolonial Ofen (sömürge ocağı) yazısı yer almaktadır. Karikatürün altında ise Grey=Faust: Hinter den Ofen gebannt Schwillt es wie ein Elefant (Grey=Yumruk: ocağın arkasında gerilim içinde, bir fil gibi şişiyor) yazısı bulunmaktadır.

Resim 2. Kladderadatsch'ın Dergisi Karikatürü

Kaynak: (Kladderadatsch, 1914)

Üstdil işlevi boyutunda ele alındığında karikatürdeki *Grey* yazısından karikatürde düşmekte olan kişinin dönemin İngiltere dışişleri bakanı Edward

Grey olduğu anlaşılmaktadır. Diğer yandan karikatürde yer alan sarıdaki İslamiyet yazısından, karikatürdeki kişinin Müslümanları simgelediği ortaya çıkmaktadır. Karikatürdeki İngiltere Kralı V. George'a benzetilen porte üzerinden ve sömürge ocağı yazısından karikatürdeki sütunun İngiliz sömürgeciliğini temsil ettiği anlaşılmaktadır.

İlişki işlevi açısından incelendiğinde karikatürde Müslümanların İngiltere'ye karşı harekete geçeceği yönünde temel eylem mesajı verilmektedir.

Şiirsel işlev boyutunda ele alındığında karikatürde Müslümanları temsil eden kişinin Grey'e göre devasa boyutta resmedilmesiyle Müslümanların gücüne vurgu yapılmaya çalışılmaktadır.

Duygusal işlev açısından incelendiğinde karikatürde İngiltere'nin Müslümanları yenebilecek güce sahip olamadığına yönelik izlenim ortaya çıkarılmaktadır.

Gönderimsel işlev boyutunda ele alındığında karikatürde Grey üzerinden İngiltere yönetimi hedef alınmaktadır. Grey, 1905-1916 yılları arasında İngiltere'nin dışişleri bakanı olarak görev almış ve savaş sırasında da İngiliz yönetiminin hedef alınan liderlerinden biri olmuştur. Grey, İngiltere'nin Birinci Dünya Savaşı'na girmesi sürecinde bir arkadaşına, "Lambalar tüm Avrupa'da sönüyor, hayatımız boyunca bir daha yandıklarını görmeyeceğiz" demiştir.

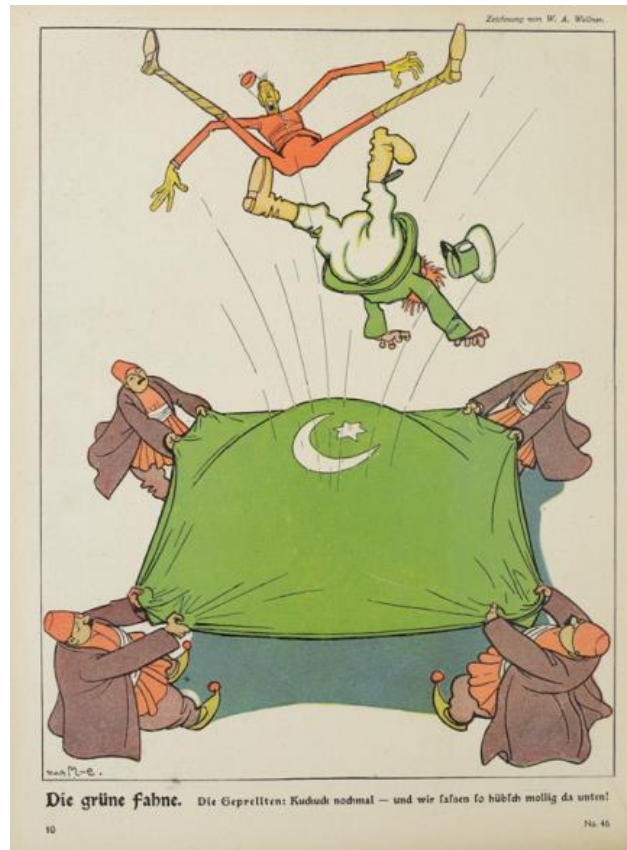
Grey'in bu sözü Birinci Dünya Savaşı'nın ve onun jeopolitik ve kültürel sonuçlarının doğru bir şekilde algılanması olarak geniş ilgi görmüştür. Karikatürde ise Grey'e Goethe'nin *Faust* adlı eserindeki "ocağın arkasında gerilim içinde, bir fil gibi şişiyor" adlı bölümden gönderme yapılmaktadır. Karikatürde bu bölüm üzerinden Müslümanların büyük bir güç olduğu ve cihat ilanı ile birlikte bir araya gelerek İngiltere'ye karşı gelmeye hazırlandığı mesajı verilmektedir.

Çağrı işlevi açısından incelendiğinde karikatürde Cihad-ı Ekber sürecinde İngiltere'nin sömürgelerinde bulunan Müslüman nüfusun, İngiltere için büyük bir tehdit oluşturduğuna yönelik algı meydana getirilmeye çalışılmaktadır.

5.3. Lustige Blätter Dergisi Karikatürü

Lustige Blätter dergisi karikatürü, derginin 1914 yılındaki 46. haftasındaki sayısına aittir. Karikatürde biri İngiliz diğeri Rus askeri üniforması içerisinde iki kişinin düşmekte olduğu resmedilmektedir. Düşükleri yerde ise üstünde hilal ve sekizgen bir yıldız bulunan yeşil bir bayrak ve bayrağı her biri bir ucundan geren, fes, şalvar ve çarık giyen dört

kişi yer almaktadır. Karikatürün altında *Die grüne Fahne* (Yeşil Sancak), *Die Geprellten: Kuckuck nochmal - und wir lassen so hübsch mollig da unten!* (Aldatılanlar: Hadi be! -ve aşağıda çok güzel rahat bırakıyoruz!) yazısı yer almaktadır. Karikatürdeki dört kişinin ellerindeki bayrakla, İngiliz ve Rus askeri üniforması içerisindeki kişileri havaya fırlattıkları izlenimi verilmektedir.

Resim 3. Lustige Blätter Dergisi Karikatürü

Kaynak: (Lustige Blätter, 1914)

Üstdil işlevi açısından incelendiğinde karikatürde İngiliz ve Rus askeri üniforması içerisindeki kişilerin İngiltere ve Rusya'yı simgelediği anlaşılmaktadır. Diğer yandan karikatürdeki *yeşil sancak* yazılı göstergesi ve üstünde hilal ve sekizgen yıldız bulunan bayraktan, bayrağı tutan dört kişinin de Müslümanları temsil ettiği ortaya çıkmaktadır.

İlişki işlevi boyutunda ele alındığında karikatürde Müslümanların,

İngiltere ve Rusya'ya karşı harekete geçecekleri yönünde temel eylem mesajı verilmektedir.

Şiirsel işlev açısından incelendiğinde karikatürde Müslümanların, İngiltere ve Rusya'yı temsil eden kişileri bayrak üstünde silkelere gibi resmedilmesiyle Müslümanların gücü ön plana çıkarılmaya çalışılmaktadır.

Duygusal işlev boyutunda ele alındığında karikatürde İngiltere ve Rusya'nın Müslümanlara karşı gelebilecek güçlerinin olmadığına yönelik izlenim ortaya konulmaktadır.

Gönderimsel işlev açısından incelendiğinde karikatürde Müslümanların cihat ilanına uyarak İslam bayrağı altında İngiliz ve Rus yönetimlerine karşı ayaklandığı mesajı verilmektedir. Birinci Dünya Savaşı'nın başlarında İngiltere gibi Rusya'nın da egemenliği altında büyük bir Müslüman nüfus bulunmuştur.

Özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun Alman İmparatorluğu'nun Doğu Cephesi'nde ağırlığını hafifletmek için girişeceği Kafkas Seferi sırasında Rusya'da bulunan Müslümanların cihat ilanıyla Rus yönetimine karşı ayaklanacakları planlanmıştır. Karikatürde de bu açıdan İngiltere ile birlikte Rusya'nın da cihat ilanından olumsuz yönde etkileneceğine yönelik mesaj verilmektedir.

Çağrı işlevi boyutunda ele alındığında karikatürde Cihad-ı Ekber sürecinde Müslümanların, İngiliz ve Rus yönetimlerine karşı harekete geçerek İngiltere ve Fransa'yı zor durumda bıraktığına yönelik algı oluşturulmaya çalışılmaktadır.

5.4. Simplicissimus Dergisi Karikatürü

Simplicissimus dergisi karikatürü, derginin 10 Kasım 1914 tarihli sayısına aittir. Karikatürde fes, şalvar ve çarık giyen, sakallı ve hançer taşıyan devasa boyutta bir kişinin yine üstünde hilal ve yıldız bulunan devasa boyutta yeşil bir bayrağı tuttuğu resmedilmektedir. Karikatürdeki erkeğin çevresinde cami kubbeleri ve minareleri yer almaktadır. Karikatürün fonunda siyah renk kullanılmaktadır.

Karikatürün altında *Der Padischah ruft* (Padişah çağırıyor), altında ise sırasıyla *Die grüne Fahne des Propheten wallt empor* (Peygamberin yeşil bayrağı dalgalanır), *Von ihrer Seide Rauschen bebt die Welt* (Dünya, ipeğinin gürültüsünden titriyor), *Von ihrer Seide Wehen gebt ein Sturm* (İpeklerinden bir fırtına esiyor), *Durch heisse Wüsten, wirbelt auf den Saud* (Sıcak çöller boyunca, Suud üzerinde girdaplar), *Der tiefgehaste Feinde nun begräbt* (Derinden nefret edilen düşman şimdi gömülüdür), *So werden alte*

Racheträume wahr! (İşte eski intikam hayalleri gerçek oluyor!) yazıları yer almaktadır.

Resim 4. Simplicissimus Dergisi Karikatürü

Kaynak: (Simplicissimus, 1914)

Üstdil işlevi boyutunda ele alındığında karikatürde üstünde hilal ve yıldız bulunan yeşil bayrak, İslamiyet'i, bayrağı tutan kişi ise Müslümanları simgelemektedir. Diğer yandan karikatürde yer alan kubbe ve minareler ise Müslüman yerleşim alanlarının metonimi olarak kullanılmaktadır.

İlişki işlevi açısından incelendiğinde karikatürde Müslümanların, cihat çağrısına uyararak İtilaf Devletleri'ne karşı harekete geçmeye hazırlandığına yönelik temel eylem mesajı verilmektedir.

Şiirsel işlev boyutunda ele alındığında karikatürde bayrağı tutan kişinin devasa boyutta resmedilmesiyle Müslümanların gücü

vurgulanmaktadır.

Duygusal işlev açısından incelendiğinde karikatürde Müslümanların İtilaf Devletleri'ne karşı mücadeleye istekli olduğuna yönelik izlenim ortaya konulmaktadır.

Gönderimsel işlev boyutunda ele alındığında karikatürdeki yazılı ve görsel göstergeler bir bütün olarak ele alındığında cihat ilanının, Müslümanların geçmişteki intikamlarını almasının bir fırsatı olarak değerlendirilmektedir. Karikatürde Osmanlı padişahının, İslam sancağını temsil ettiği algısı üzerinden Müslümanlar cihada davet edilmektedir.

Çağrı işlevi açısından incelendiğinde karikatürde Cihad-ı Ekber sürecinde Müslümanların büyük bir güçle İtilaf Devletleri'ne karşı harekete geçeceğine yönelik algı meydana getirilmeye çalışılmaktadır.

5.5. Ulk Dergisi Karikatürleri

Ulk dergisinde çalışmada incelenen diğer dergilerin aksine Cihad-ı Ekber süreciyle ilgili bir değil iki karikatüre yer verilmiştir.

5.5.1. Ulk Dergisi Birinci Karikatür

Ulk dergisinin birinci karikatürü, derginin 13 Kasım 1914 tarihli sayısına aittir. Karikatürde Hint ve Cezayir yerel kıyafetleri içerisinde silahlı iki kişi ve yanlarında İngiliz ve Fransız askeri üniforması içerisinde diğer iki kişi resmedilmektedir. Karikatürün arka planında ise bir minare, minarede üstünde hilal ve yıldız bulunan bayrak ve elinde bir külahla açıklama yaptığı izlenimi verilen bir kişi yer almaktadır. Karikatürde Hint yerel kıyafeti içerisindeki kişi minareye yönelmekte ve Cezayir yerel kıyafeti içerisindeki kişi ise kulağını tutarak minareden gelen sesi dinlemektedir. Diğer yandan İngiliz ve Fransız askeri üniforması içerisindeki kişilerin telaşlı bir şekilde Hint ve Cezayir yerel kıyafetleri içerisindeki kişilere baktığı resmedilmektedir. Karikatürün üstünde *Die Stimme ihres Herrn* (Efendilerinin sesi), altında ise *Und sie werden sie bis nach Frankreich hören!* (Ve Fransa'ya kadar duyacaksınız!) yazısı bulunmaktadır.

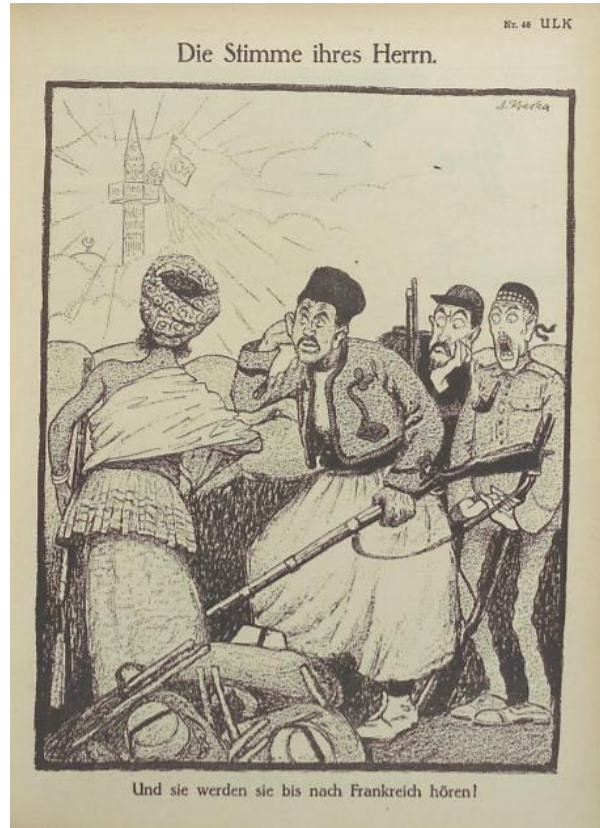
Üstdil işlevi açısından incelendiğinde karikatürde hilal ve yıldız bulunan bayrak İslamiyet'i, Hint yerel kıyafeti içerisindeki kişi İngiltere'nin egemenliği altında bulunan Hindistan'daki Müslümanları⁴, Cezayir yerel

⁴ Birinci Dünya Savaşı'nın başında İngiltere'nin egemenliği altında bulunan Hindistan'ın sınırları içerisinde günümüzde büyük bir Müslüman nüfusa sahip Pakistan ve Bangladeş de yer almıştır. Bu aşamada Hint yerel kıyafetinde karikatürde yer verilen kişi üzerinden doğrudan bu bölgedeki Müslüman nüfusa atıf yapılmaktadır.

kıyafeti içerisindeki kişi Fransa'nın egemenliği altında bulunan Cezayir'deki Müslümanları, İngiliz askeri üniforması içerisindeki kişi İngiltere'yi ve Fransız askeri üniforması içerisindeki kişi ise Fransa'yı simgelemektedir.

İlişki işlevi boyutunda ele alındığında karikatürde Hindistan'daki ve Cezayir'deki Müslümanların, cihat çağrısına uyarak İngiltere ve Fransa'ya karşı harekete geçmeye hazırlandığına yönelik temel eylem mesajı verilmektedir.

Şiirsel işlev açısından incelendiğinde karikatürde İngiltere ve Fransa'yı temsil eden iki kişinin tedirgin şekilde resmedilmesiyle İngiltere ve Fransa'nın Müslümanların gücünden çekindikleri mesajı verilmektedir.

Resim 5. Ulk Dergisi Birinci Karikatür

Kaynak: (Ulk, 1914)

Duygusal işlev boyutunda ele alındığında karikatürde Hindistan'daki ve Cezayir'deki Müslümanların Cihad-ı Ekber'e uyacaklarına yönelik izlenim ortaya konulmaktadır.

Gönderimsel işlev açısından incelendiğinde karikatürde minareden külahla açıklama yapan kişi üzerinden İtilaf Devletleri'ne karşı cihat ilan edildiği mesajı verilmektedir. Karikatürde İngiltere'nin dışında Fransa'nın da egemenliği altındaki Müslümanların ayaklanacağına yönelik algı oluşturulmaktadır. Birinci Dünya Savaşı sırasında İngiltere, Hindistan'dan asker temin etme konusunda önemli ölçüde yararlanmıştır. Alman yönetimi, Hindistan'daki Müslüman nüfusun olası ayaklanmasıyla İngiltere'nin Hindistan'dan asker temin etme konusunda zorluk yaşamasını ve bu şekilde Avrupa'daki cephelede Alman ordusunun daha rahat hareket etmesini amaçlamıştır. Benzer şekilde Alman yönetimi, Birinci Dünya Savaşı'nın başında Fransız egemenliğinde bulunan Cezayir'deki Müslümanların cihat ilanıyla ayaklanarak, savaş sırasında Fransa'yı meşgul etmesini hedeflemiştir. Karikatürde de her iki ülkenin bu isyanlara karşı çekincesi olduğuna yönelik mesaj verilmektedir.

Çağrı işlevi boyutunda ele alındığında karikatürde Cihad-ı Ekber sürecinde İngiltere'nin Hindistan'da ve Fransa'nın da Cezayir'de Müslüman ayaklanmalarıyla mücadele edeceğine yönelik algı oluşturulmaya çalışılmaktadır.

5.5.2. Ulk Dergisi İkinci Karikatür

Ulk dergisinin ikinci karikatürü, derginin 8 Ocak 1915 tarihli sayısına aittir. Karikatürde İngiliz, Fransız ve Rus askeri üniforması içerisindeki üç kişinin bir dalgadan kaçmakta olduğu resmedilmektedir. Karikatürdeki dalganın üstünde ise hilal ve yıldız yer almaktadır. Karikatürün üstünde *Die heilige Kriegswelle* (Kutsal savaş dalgası), altında ise *Auch im Orient macht jetzt die Kaltwasserbehandlung rasche Fortschritte* (Soğuk su arıtma artık Doğu'da da hızlı ilerleme kaydediyor) yazısı yer almaktadır.

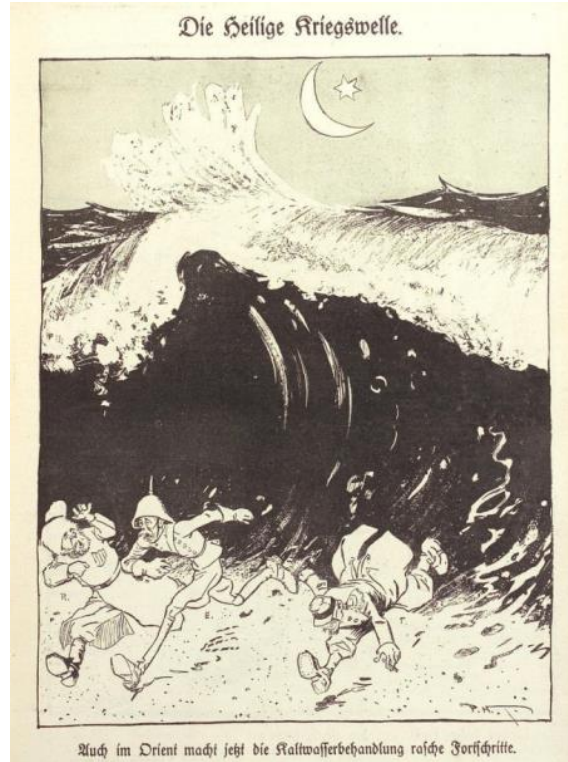
Üstdil işlevi boyutunda ele alındığında karikatürde hilal ve yıldız İslamiyet'i, İngiliz askeri üniforması içerisindeki kişi, İngiltere'yi, Fransız askeri üniforması içerisindeki kişi Fransa'yı ve Rus askeri üniforması içerisindeki kişi ise Rusya'yı temsil etmektedir.

İlişki işlevi açısından incelendiğinde karikatürde Müslümanların, İngiltere, Fransa ve Rusya'ya karşı harekete geçtiğine yönelik temel eylem mesajı verilmektedir.

Şiirsel işlev boyutunda ele alındığında karikatürde Müslümanların Cihad-ı Ekber üzerine harekete geçmesinin dalga metaforu üzerinden sunulmasıyla Müslümanların gücüne vurgu yapılmaktadır.

Duygusal işlev açısından incelendiğinde karikatürde Cihad-ı Ekber süreciyle Müslümanların birlik içerisinde büyük bir güç haline gelecekleri

izlenimi ortaya konulmaktadır.

Resim 6. Ulk Dergisi İkinci Karikatür

Kaynak: (Ulk, 1915)

Gönderimsel işlev boyutunda ele alındığında karikatürdeki yazılı ve görsel göstergeler bir bütün olarak incelendiğinde Müslümanların, üç büyük İtilaf Devleti İngiltere, Fransa ve Rusya'ya karşı harekete geçerek, İngiliz, Fransız ve Rus güçlerini topraklarından çıkarma çabası içinde olduğu belirtilmektedir. Karikatürde İngiltere, Fransa ve Rusya'yı temsil eden kişilerin dalgadan kaçması üzerinden de Müslümanların bu çabalarının başarılı olacağına yönelik mesaj verilmektedir.

Çağrı işlevi açısından incelendiğinde karikatürde Cihad-ı Ekber sürecinde İngiltere, Fransa ve Rusya'nın Müslümanların ayaklanmasına karşı mücadele edemeyeceğine yönelik algı meydana getirilmeye çalışılmaktadır.

6. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Çalışma kapsamında incelenen karikatürlerde, Müslümanların cihat ilanına uyararak İtilaf Devletleri'ne karşı harekete geçtiği ya da geçmeye

hazırladığı mesajının verildiği ortaya çıkarılmıştır. Bu aşamada karikatürlerde cihat ilanı ile Müslümanların, coşku içerisinde savaşmaya hazır olduğuna yönelik algı oluşturulmaya çalışılmıştır. Karikatürlerde Müslümanların, İtilaf Devletleri'ne karşı üstün geldiğine ya da geleceğine yönelik mesajlar verilmiş, bu aşamada Müslümanların gücüne vurgu yapılabilmesi için kimi karikatürlerde Müslüman temsilleri devasa biçimde resmedilmiştir. Buna karşılık, karikatürlerde Müslümanlara karşı mücadele edemeyen İtilaf Devletleri temsillerine yer verilmiştir. Karikatürlerde genel olarak İtilaf Devletleri'nin egemenliği altında bulunan Müslümanların cihat çağrısına uyacağı ve İtilaf Devletleri'nin sömürgelerinde Müslümanların yol açacağı ayaklanmaların meydana geleceği algısı oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu şekilde karikatürler üzerinden İtilaf Devletleri'nin Müslüman ayaklanmalar nedeniyle savaşta ciddi sıkıntılarla karşı karşıya kalacağına yönelik propaganda mesajı verilmiştir.

Alman İmparatorluğu daha savaşın başında kendisini iki cephede Avrupa'nın en güçlü ülkeleri içerisinde yer alan İngiltere, Fransa ve Rusya ile mücadele ederken bulmuştur. Bu ülkelerin dışında Alman İmparatorluğu, yine savaşın başında Japonya, Belçika, Sırbistan, Karadağ ve Lüksemburg ile de karşı karşıya kalmıştır. Tüm bunlara karşılık savaşta başında Alman İmparatorluğu'nun yanında yalnızca Avusturya-Macaristan İmparatorluğu yer almıştır. Her iki ülkenin yalnızlığı Osmanlı İmparatorluğunun savaşa katılması ve akabinde İtilaf Devletleri'ne karşı cihat ilanı ile bir ölçüde azalmıştır. Çalışmada ortaya konulduğu üzere Alman propagandası, Müslüman temsillerini devasa boyutta yansıtarak dünya genelinde Müslüman nüfusun sayısına vurgu yapmış, bu şekilde savaşta Alman İmparatorluğu'nun yalnızlığını dünya genelinde bulunan yüz milyonlarca Müslüman'ın varlığıyla gidermeye çalışmıştır. Tüm bu süreçte karikatürlerde Cihad-ı Ekber, Müslümanların Alman İmparatorluğu'nun tarafında savaştığına yönelik algının oluşturulması amacıyla ön plana çıkarılmıştır. Savaş sırasında her ne kadar Cihad-ı Ekber istenilen başarıya ulaşamayıp, beklenildiği gibi İtilaf Devletleri'nin sömürgelerinde İtilaf Devletleri'ni savaşın dışına taşıyacak ölçüde ayaklanmaların oluşmasına yol açmasa da mizah dergileri üzerinden Alman İmparatorluğu'nun Cihad-ı Ekber'den Alman kamuoyunu savaşın kazanılacağına yönelik ikna etmede propaganda amaçlı kullandığı ortaya çıkmıştır.

Sonuç olarak Birinci Dünya Savaşı'nda Alman mizah dergilerinin, Alman ulusal çıkarları doğrultusunda hareket ettiği ve Alman İmparatorluğu'nun Cihad-ı Ekber sürecinden beklentilerinin doğrudan mizah dergilerine yansıtıldığı ortaya konulmuştur. Bu aşamada Müslümanların hem

cihada katılacağına hem de mücadelelerinde başarıya ulaşacaklarına yönelik algıların mizah dergilerinde inşa edilmeye çalışıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada Alman mizah dergilerinde Cihad-ı Ekber sürecinin propaganda amaçlı sunumu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Gelecek çalışmalarda ise Alman İmparatorluğu'nun aksine Cihad-ı Ekber'in hedefinde olan İngiltere ve Fransa'daki mizah dergilerinde cihat ilanının ne şekilde sunulduğunun incelenmesi, Birinci Dünya Savaşı'nda cihat ve propaganda ilişkisinin daha kapsamlı olarak ele alınmasını sağlayacaktır.

7. SUMMARY

The five leading humor magazines in Germany, *Fliegende Blätter*, *Kladderadatsch*, *Lustige Blätter*, *Simplicissimus* and *Ulk*, which were published in Germany since the nineteenth century, continued their publication life as a propaganda tool on behalf of the German Empire during the First World War. While these magazines harshly criticized the Allied Powers during the war, they also tried to form a perception in the German public that the war would be won in favor of the German Empire. The declaration of jihad against the Allied Powers on 14 November 1914 by the Ottoman Empire, which participated in the First World War as an ally of the German Empire, was also effectively presented for propaganda purposes in these humor magazines.

It is revealed that there is an important gap in the literature regarding the propaganda dimension of the Jihad-ı Akbar process when the academic studies on the subject are examined in the study. In this respect, it was aimed to reveal how the German Empire used Jihad-ı Akbar for propaganda purposes during the First World War by considering the process of Jihad-ı Akbar in German humor magazines in this study. For this purpose, the cartoons about the Jihad-ı Ekber process in the leading German humor magazines were examined using the semiotics method. In the light of the findings obtained in the study, it was aimed to answer the following questions:

- How were Muslims presented during the Jihad-ı Akbar in German humor magazines during the First World War?
- How was the effect of the Jihad-ı Akbar process on the Allied Powers reflected in German humor magazines during the First World War?
- What propaganda messages were given in the German humor magazines during the Jihad-ı Ekber process during the First World War?

The study is important in that it reflects the presentation of the Jihad-ı Akbar process in the German media, especially through humor magazines during the First World War. In this respect, it is aimed that the study will be a

resource that researchers in the fields of communication, history and political science studying on the German media during the Jihad-i Akbar process and the First World War can benefit.

The presentation of the Jihad-ı Akbar process in the five leading German humor magazines of the German Empire during the First World War, *Fliegende Blätter*, *Kladderadatsch*, *Lustige Blätter*, *Simplicissimus* and *Ulk* were examined in the study. In the study, the cartoons in 26 issues of five magazines in the six-month period after October 29, 1914, when the Ottoman Empire actively participated in the First World War by bombarding Russian ports with its warships were examined. Because it is thought that Jihad-i Akbar was one of the issues that were at the forefront of the agenda at that time. In the analysis carried out, one cartoon on the subject in *Fliegende Blätter*, *Kladderadatsch*, *Lustige Blätter* and *Simplicissimus* magazines and two cartoons in *Ulk* magazine were found. A total of six cartoons reached in the study were analyzed in the context of Jihad-ı Akbar propaganda in the light of linguist Roman Jakobson's semiotics understanding. In the study, it was decided to use Jakobson's semiotics in the study in order to reveal the propaganda messages in the cartoons comprehensively and at the same time to reflect the perceptions that were desired to be formed through the propaganda messages.

The German Empire found itself struggling on two fronts with England, France and Russia, which were among the most powerful countries in Europe at the beginning of the war. Apart from these countries, the German Empire also faced Japan, Belgium, Serbia, Montenegro and Luxembourg at the beginning of the war. On the other hand, only the Austro-Hungarian Empire stood alongside the German Empire at the beginning of the war. The loneliness of both countries decreased to some extent with the participation of the Ottoman Empire in the war and the subsequent declaration of jihad against the Allied Powers. As it was revealed in the study, German propaganda emphasized the number of the Muslim population around the world by reflecting the Muslim representations in a huge way and in this way, it tried to compensate the loneliness of the German Empire in the war with the presence of hundreds of millions of Muslims around the world. Throughout this process, Jihad-i Akbar was featured in order to form the perception that Muslims were fought on the side of the German Empire in the cartoons. Although Jihad-ı Akbar didn't achieve the desired success during the war and didn't cause uprisings in the colonies of the Allied Powers to take the Allied Powers out of the war, as expected, it was revealed that the German Empire used Jihad-ı Akbar for propaganda purposes to persuade the German public opinion that the war would be won through humor magazines.

As a result, it was revealed that German humor magazines acted in line with the German national interests and the expectations of the German Empire from the Jihad-ı Akbar process were directly reflected in the humor magazines during the First World War. At this stage, it was concluded that the perceptions that Muslims would both participate in jihad and achieve success in their struggle were tried to be built in humor magazines. In the study, the propaganda presentation of the Jihad-ı Akbar process in German humor magazines was tried to be revealed. In future studies, examining how the declaration of jihad was presented in humor magazines in England and France, which were the target of Jihad-ı Akbar, unlike the German Empire, will provide a more comprehensive approach to the relationship between jihad and propaganda in the First World War.

8. KAYNAKLAR

- Ahang, A. & Ettehad, S. F. (2018). Methods of propagating Islam and preventing anti-religious propaganda in cyberspace. *Pure Life* , 5 (14), 33-60.
- Aksakal, M. (2011). ‘Holy war made in Germany’? Ottoman origins of the 1914 jihad. *War in History* , 18 (2), 184-199.
- Avcı, R. (2021). Oryantalist Oskar Mann’ın (1867–1917) Osmanlı seyahati mektuplarında Zazacanın tasnifi. *Nüsha* , 21 (52), 161-178.
- Avcı, R. (2019). Pan-Islamism and the jihad discourse of the German orientalist in The First World War. *Journal of Al-Tamaddun* , 14 (2), 25-35.
- Aydın, Y. (2021a). Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Devleti’nin cihad ilan etmesinin Doğu Türkistan’daki yankıları. *Atatürk Yolu Dergisi* (68), 127-154.
- Aydın, Y. (2021b). Cihâd-ı Ekber bağlamında I. Dünya Savaşı’nda Libya’da Türk-Alman-İtalyan faaliyetleri ve Senûsî direnişi. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları* (39), 39-74.
- Banerjee, J. (2014). Jihad and counter-jihad in Germany. *Jadavpur Journal of International Relations* , 18 (2), 1031-36.
- Çabuk, M. (2017). Cihan Harbi’nde Sudan’daki Osmanlı faaliyetleri ve Şeyhülislam’ın cihat mektubu. *Türkiyat Mecmuası* , 27 (1), 101-120.
- Erden, Ö. O. (2020). The AKP’s electoral strategy in the June 7 and the November 1 popular elections in Turkey: Religion as a tool of political propaganda. *Journal for the Study of Religions and Ideologies* , 19 (57), 129-144.
- Fiske, J. (2017). *İletişim çalışmalarına giriş* (5. Baskı b.). (S. İrvan, Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Fliegende Blätter*. (1844-1944). Fliegende Blätter–digital: <https://www.ub.uni-heidelberg.de/helios/fachinfo/www/kunst/digilit/fliegendeblaetter.html> adresinden alınmıştır

- Fliegende Blätter*. (1915). Heidelberg historic literature–digitized: <https://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/fb142/0094/image> adresinden alınmıştır
- Goddijn, W. (1960). Propaganda and the continuity of religious groups. *Social Compass*, 7 (5-6), 449-460.
- Jung, D. (2014). The ‘Ottoman-German jihad’: Lessons for the contemporary ‘area studies’ controversy. *British Journal of Middle Eastern Studies*, 41 (3), 247-265.
- Kılıç, S. (2019). Birinci Dünya Savaşı sırasında Erzurum Palandöken’de bir kayak kursu ve Bakû Heyet-i Seferiyesi. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* (68), 355-368.
- Kılıç, S. (2018). I. Dünya Savaşı’nda Almanya’nın Kafkas halklarını Rusya’ya karşı ayaklandırma girişimleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* (62), 481-507.
- Kladderadatsch*. (1848-1944). Kladderadatsch (1848-1944)-digital: <https://www.ub.uni-heidelberg.de/helios/digi/kladderadatsch.html> adresinden alınmıştır
- Kladderadatsch*. (1914, Kasım 22). Heidelberg historic literature–digitized: <https://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/kla1914/0727/image> adresinden alınmıştır
- Lustige Blätter*. (1886-1944). Lustige Blätter: schönstes buntes Witzblatt Deutschlands–digital: <https://www.ub.uni-heidelberg.de/helios/fachinfo/www/kunst/digilit/artjournals/lb.html> adresinden alınmıştır
- Lustige Blätter*. (1914). Heidelberg historic literature – digitized: <https://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/lb29/0996/image> adresinden alınmıştır
- McCarthy, J. (1998). Drama, religion and republicanism: Theatrical propaganda in the Spanish civil war. *Contemporary Theatre Review*, 7 (2), 47-59.
- Orhan, S. (2018). Alman imparatoru II. Wilhelm’in weltpolitik siyaseti çerçevesinde osmanlı topraklarını ikinci ziyareti (1898). *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 7 (5), 651-665.
- Öğün, T. (2018). Osmanlı basınında Cihad-ı Ekber: İran örneği. *Türkiyat Mecmuası*, 28 (1), 91-114.
- Pearl, D. L. (1993). Tsar and religion in Russian revolutionary propaganda. *Russian History*, 20 (1-4), 81-107.
- Sălăvăstru, A. C. (2021). The biblical image of the providential ruler in the protestant propaganda on the eve of the French wars of religion. *Religions*, 12 (8), 1-18.
- Sarıtaş, İ. (2019). Alman İmparatorluğu’nun Türk dünyasına yönelik propaganda faaliyetleri: Arkeolog Max Freiherr von Oppenheim ve Doğu Haber Ajansı. *Bilig* (91), 113-135.
- Schwanitz, W. G. (2004). Max von Oppenheim und der Heilige Krieg Heilige Krieg. Zwei Denkschriften. Zwei Denkschriften zur Revolutionierung islamischer evolutionierung islamischer Gebiete 1914 und 1940. *Sozial. Geschichte*, 19 (3), 28-59.

- Shaw, T. (2002). Martyrs, miracles, and martians: Religion and cold war cinematic propaganda in the 1950s. *Journal of Cold War Studies*, 4 (2), 3-22.
- Simplicissimus*. (1914, Kasım 10). *Simplicissimus* 1914/15 19: http://www.simplicissimus.info/index.php?id=6&tx_lombkswjournaldb_pi1%5Bvolume%5D=2&tx_lombkswjournaldb_pi1%5Baction%5D=showVolume&tx_lombkswjournaldb_pi1%5Bcontroller%5D=YearRegister&cHash=345ffc8 adresinden alınmıştır
- Slight, J. (2019). Reactions to the Ottoman jihad fatwa in the British Empire, 1914–18. R. Johnson, & J. E. Kitchen (Dü) içinde, *The Great War in the Middle East* (s. 256-274). London: Routledge.
- Ulk*. (1872-1933). *Ulk. Illustriertes Wochenblatt für Humor und Satire*—digital: <https://www.ub.uni-heidelberg.de/helios/digi/ulkhd.html> adresinden alınmıştır
- Ulk*. (1914, Kasım 13). Heidelberg historic literature – digitized: <https://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/ulk1914/0357/image> adresinden alınmıştır
- Ulk*. (1915, Ocak 15). Heidelberg historic literature – digitized: <https://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/ulk1915/0013/image> adresinden alınmıştır
- Ulucutsoy, H. (2018). Birinci Dünya Savaşı'nda Donanma Mecmuasının cihat ilânı özel sayısı. *Türkiyat Mecmuası*, 28 (2), 177-204.
- Warr, C. (2002). Religious habits and visual propaganda: The vision of the Blessed Reginald of Orléans. *Journal of Medieval History*, 28 (1), 43-72.
- Zimmermann, H. (2019). *Über die Zeitschrift*. <http://www.simplicissimus.info/index.php?id=9> adresinden alınmıştır

Çatışma beyanı: Makalenin yazarı bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkileri bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olup/olmadığını beyan eder.

Destek ve teşekkür: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Katkı Oranı Beyanı: Dr. Öğr. Üyesi Abdulhaim Bahadır DARI, Makale Katkı Oranı: %50; Öğr. Gör. Dr. Caner ÇAKI, Makale Katkı Oranı: %50.

